

Religiozni odgoj djece predškolske dobi prema načelima Montessori pedagogije

Merkaš, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:127916>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-29**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Marija Merkaš

**RELIGIOZNI ODGOJ DJECE PREDŠKOLSKE DOBI PREMA NAČELIMA
MONTESSORI PEDAGOGIJE**

Završni rad

Zagreb, Rujan, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Marija Merkaš

**RELIGIOZNI ODGOJ DJECE PREDŠKOLSKE DOBI PREMA NAČELIMA
MONTESSORI PEDAGOGIJE**

Završni rad

MENTOR:

Izv. prof. dr. sc. Višnja Rajić

Zagreb, rujan, 2023.

Sažetak

Religiozni odgoj djece predškolske dobi prema načelima Montessori pedagogije

Odgoj djece jedna je od najvažnijih zadaća društva. O tome kakva će nam biti djeca, ovisi budućnost čitavog čovječanstva. Različiti su pristupi odgoju i različite su pedagoške koncepcije odgoja. Jedna od odgojnih pedagoških koncepcija je Montessori pedagogija. Nastala je u početkom 20. stoljeća, no suvremena je i danas. Utemeljiteljica ove pedagoške koncepcije je Marija Montessori. Ona je napravila radikalni zaokret u pristupu djeci. Shvatila je da su djeca mali istraživači koji trebaju slobodu da bi se uspješno razvijali. No, uz dobivanje slobode, djeca moraju učiti biti odgovorni. Marija je promatrala dječje potrebe i na temelju toga formirala postavke svoje pedagogije. Shvatila je da su djeca religiozna bića i da je religija važan dio njihova razvoja. Ona nije razvila zaseban religiozni odgoj, već je religiju ucijepila u sve dimenzije odgoja. Cilj ovoga rada bio je pokazati važnost religijskog odgoja za cjelovit razvoj djece te kako religijski odgoj i Montessori pedagogija idu ruku pod ruku. Također, jedan od ciljeva je bio prikazati model vjerskog odgoja prema načelima Montessori pedagogije koji nosi naziv Kateheza dobrog Pastira.

Čovjek je od samih svojih početaka religiozno biće. Od kad zna za sebe, čovjek traži boga. S obzirom da je potreba za transcendentnim temeljna ljudska potreba, važno je omogućiti djeci da ju zadovolje. Religijski odgoj započinje u obitelji, a nastavlja se u vrtiću i školi. Pritom je važno gledati na dijete kao na suradnika u procesu učenja i odgoja. Montessori pedagogija vodi se idejom da su djeca sama sposobna učiti ako im se pruže potrebni uvjeti, a odgojitelj je samo pripomoć da dijete zadatak obavi samo. Spoj ovih dviju ideja, da je čovjek religiozno biće i da je dijete mali istraživač, nalazimo u programu Kateheze dobrog Pastira. Ovaj program objedinjuje metode rada Montessori pedagogije i pružanje djeci mogućnost susreta s Bogom koji je Dobri Pastir.

Ključne riječi: religiozni odgoj, djeca predškolske dobi, Montessori pedagogija, Kateheza dobrog Pastira

Summary

Religious education of preschool children according to the principles of Montessori pedagogy

Raising children is one of the most important tasks of society. The future of all humanity depends on what our children will be like. There are different approaches to education and different pedagogical conceptions of education. One of the educational pedagogical concepts is Montessori pedagogy. It was created at the beginning of the 20th century, but it is contemporary even today. The founder of this pedagogical concept is Marija Montessori. She made a radical turn in her approach to children. She understood that children are little explorers who need freedom to develop successfully. But along with gaining freedom, children must learn to be responsible. Marija observed the children's needs and formed the settings of her pedagogy based on that. She understood that children are religious beings and that religion is an important part of their development. She did not develop a separate religious education, but rather incorporated religion into all dimensions of education. The goal of this paper was to show the importance of religious education for the overall development of children and how religious education and Montessori pedagogy go side by side. Also, one of the goals was to present a model of religious education based on the principles of Montessori pedagogy, which is called the Catechesis of the Good Shepherd.

Man is a religious being from his very beginnings. Ever since he knows himself, man has been looking for God. Since the need for the transcendental is a fundamental human need, it is important to enable children to satisfy it. Religious education begins in the family and continues in kindergarten and school. At the same time, it is important to look at the child as a collaborator in the learning and upbringing process. Montessori pedagogy is guided by the idea that children are capable of learning on their own if they are provided with the necessary conditions, and the educator is only an aid for the child to complete the task on his own. We find the combination of these two ideas, that man is a religious being and that a child is a little researcher, in the Catechesis of the Good Shepherd program. This program combines

the methods of Montessori pedagogy and giving children the opportunity to meet God, who is the Good Shepherd.

Keywords: religious education, preschool children, Montessori pedagogy, Catechesis of the Good Shepherd

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Religiozni odgoj djece predškolske dobi.....	3
2. Načela Montessori pedagogije.....	10
3. Religiozni odgoj djece prema načelima Montessori pedagogije	22
3.1. Elementi Kateheze dobrog Pastira	28
Zaključak	30
Literatura.....	31

Uvod

Kroz povijest, djecu se dugo nije promatralo na način da se uvažavaju njihove razvojne potrebe. Na njih se gledalo kao na male ljude koji će sve naučiti promatrajući odrasle, ali nije se smatralo da se treba baviti njihovim odgojem niti da oni nešto vrijede. Prva značajna osoba koja je govorila drugačije bio je Isus, najveći Učitelj, koji je cijenio djecu i stavljao ih kao primjer odraslima. Današnja pedagogija svjesna je važnosti ispravnog odgoja djece te da je pritom potreban cjelovit pristup kako bi se postigao ispravan tjelesni, psihički, kognitivni i duhovni razvoj djeteta. Zbog toga je važno da se ne zanemari religijski odgoj djeteta, već da se s njim krene od najranije dobi djeteta.

Svega navedenog bila je svjesna i Marija Montessori kada je razvijala svoju pedagošku koncepciju. Njen rad s djecom bazirao se na promatranju djece i uočavanju njihovih potreba. Ona je uočila da djeca sama mogu puno toga napraviti, samo ako im se pruži prilika i daju potrebni uvjeti. Shvatila je da je važno da djeca budu slobodna u radu jer svi ljudi nisu isti, nemaju svi iste interese i nije svima potrebno jednako vrijeme da savladaju određenu vještinu. No, ona ne govori o slobodi bez ograničenja, već o odgovornoj slobodi. Uloga odgojitelja u Montessori skupini je voditi djecu, no povući se u trenutku kada vidi da djetetu više nije potreban. Pritom je važan Montessori pribor načinjen prema kriterijima koje je postavila Marija Montessori, a koji omogućuje djeci cjelovit razvoj i sugerira djeci ako su pogriješila u radu da isprave pogrešku.

Marija Montessori ugradila je u svoj pedagoški model elemente religioznosti. Iako je sama bila praktična vjernica katolkinja, nije ograničila svoju pedagogiju samo na povezanost s katoličkom vjerom, već je htjela da postavke njene pedagogije budu primjenjive u svim kulturama, bez obzira kojoj religiji pripada. No, na hrvatskim prostorima razvio se model katoličkog vjerskog odgoja koji se temelji na načelima Montessori pedagogije, a on nosi naziv Kateheza dobrog Pastira. Ovaj model kateheze polazi od Krista koji nam je u punini objavio Boga i pokazao Božju ljubav prema čovjeku kada je umro za nas na Križu, ali i uskrsnuo te nam time dao vječni život.

Ova tema završnog rada odabrana je jer je autorica završila Religijsku pedagogiju i katehetiku na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te je htjela spoznaje s tog područja povezati s koncepcijom Montessori pedagogije koja joj se osobito svidjela tokom studija Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Iz te želje proizlazi i cilj rada, a to je ukazati

na važnost religijskog odgoja za cjeloviti razvoj djece, predstaviti dobrobiti za dijete koje proizlaze iz Montessori pedagogije te predstaviti model vjerskog odgoja djece predškolske dobi prema načelu Montessori pedagogije.

1. Religiozni odgoj djece predškolske dobi

Kroz povijest, djeca su gledana kao neka smetnja odraslima. Stoga im se nije pridavao poseban značaj. Smatralo se da će oni sve naučiti usputno gledajući odrasle. No, kada se odvijao neki važan događaj, djecu se micalo kako ne bi smetala odraslima. U grčko-rimskoj kulturi, dijete nema nikakvu ulogu. Na djetinjstvo se gledalo kao na nešto što se treba čim prije prevladati jer ne predstavlja nikakav uzor odraslom čovjeku. Činjenica da je svemogući Bog postao čovjekom u liku malenoga bespomoćnoga djeteta Isusa, hereticima prvih stoljeća Crkve činilo se skandalozno. Upravo zbog toga su gnosticima tvrdili da Bog nikada nije bio dijete. (Jurić, 2023)

Ni učenici najvećeg Učitelja Isusa nisu bili drugačijeg razmišljanja. Zbog toga ih je Isus prekorio. Upravo On nam može biti uzor u pristupu djeci. O tom događaju govori nam evanđelist Marko u svom evanđelju:

„Donosili mu dječicu da ih se dotakne, a učenici im branili. Opazivši to, Isus se ozlovolji i reče im: »Pustite dječicu neka dolaze k meni; ne priječite im jer takvih je kraljevstvo Božje! Zaista, kažem vam, tko ne primi kraljevstva Božjega kao dijete, ne, u nj neće ući.« Nato ih zagrlj pa ih blagoslivljaše polažući na njih ruke.“ (Mk, 10 13 – 16, Biblija KS)

Isus je ovdje napravio bitan zaokret u načinu promišljanja o djeci. Ne samo da im pridaje značaj i stavlja ih u ravnopravan položaj s odraslima, već djecu stavlja kao primjer odraslima. Djeca su ta koja lakše mogu razumjeti poruku Kraljevstva Božjega. Ona ne ograničavaju um racionaliziranjem svega što vide ili čuju već su otvoreni za primanje poruke. O Isusovu odnosu prema djeci govori i evanđelist Matej u svojem evanđelju:

„U onaj čas pristupe učenici Isusu pa ga zapitaju: 'Tko je, dakle, najveći u kraljevstvu nebeskom?' On dozove dijete, postavi ga posred njih i reče: 'Zaista, kažem vam, ako se ne obratite i ne postanete kao djeca, nećete ući u kraljevstvo nebesko. Tko god se dakle ponizi kao ovo dijete, taj je najveći u kraljevstvu nebeskom. I tko primi jedno ovakvo dijete u moje ime, mene prima.' Onomu, naprotiv, tko bi sablaznio jednoga od ovih najmanjih što vjeruju u mene bilo bi bolje da mu se o vrat objesi mlinski kamen pa da potone u dubinu morsku.' 'Jao svijetu od sablazni! Neizbježno dolaze sablazni, ali jao čovjeku po kom dolazi sablazan. Pa ako te ruka ili noga sablažnjava, odsijeci je i baci od sebe. Bolje ti je ući u život kljastu ili hromu nego s obje ruke ili s obje noge

biti bačen u oganj vječni. I ako te oko sablažnjava, izvadi ga i baci od sebe. Bolje ti je jednooku u život ući nego s oba oka biti bačen u pakao ognjeni.' 'Pazite da ne prezrete ni jednoga od ovih najmanjih jer, kažem vam, anđeli njihovi na nebu uvijek gledaju lice Oca mojega, koji je na nebesima.'" (Mt 18, 1 – 10, Biblija KS)

Isus je svjestan da se čovjek rađa čista srca, a kasnije se iskvari tokom života. Djeca su ta koja su čista i neiskvarena. No, ona slijede primjer odraslih. Djeca upijaju ono što vide, a ne ono što slušaju. Upravo zbog toga su odrasli odgovorni za to kakva će biti djeca. S jedne strane Isus traži da se djeca ne zanemaruju, da ih se ne ostavlja po strani, ali s druge strane traži da odrasli budu dobar primjer djeci. Isus djeluje grub u svom govoru kada govori o ljudima koji sablažnjavaju djecu. No potrebno je shvatiti i to kakvi su njegovi sugovornici. Izraelci su bili grub i tvrd narod. Stoga i Isus ima takav govor koji je njima razumljiv. Koristi grub govor kako bi Izraelci onoga vremena shvatili ozbiljnost njegove poruke. Isus nije nasilnik i ne želi da ljudi povređuju jedni druge niti da povređuju sami sebe kada kaže „bolje da mu se o vrat objesi mlinski kamen pa da potone u dubinu morsku“ ili „ako te ruka ili noga sablažnjava, odsijeci je i baci od sebe“. No, Isus ima radikalni govor kako bi naglasio koliko veliku štetu čine odrasli ako sablažne djecu i iskvare njihova čista srca svojim lošim primjerom.

Osim što su djeca neiskvarena i čista srca, ona su i puna povjerenja. Za malo dijete otac je heroj koji može riješiti svaki problem. Dijete je spremno baciti se s visine jer je sigurno da će ga otac uloviti. Dijete ima takvo bezuvjetno povjerenje i u Boga. Dijete ne razmišlja o Bogu na način na koji odrasli razmišljaju. Dijete se ne opterećuje sumnjama. Dijete jednostavno vjeruje i predaje se u Božje ruke. Isus traži od odraslih takvo pouzdanje u Oca nebeskoga kakvo ima malo dijete u svojeg oca, ali i u Boga. Dijete koje ljudi njegova vremena obezvređuju i ponižavaju, Isus uzvisuje i daje svima nama za primjer. Isus traži od odraslih da ne zanemaruju odgoj djece. Isus traži da odrasli svojim primjerom ispravno odgajaju djecu te da njima posvećuju svoje vrijeme.

Današnja pedagogija je svjesna da odgoj djeteta zahtjeva cjelovit pristup. Važno je posvetiti se tjelesnom, psihičkom, kognitivnom, ali i duhovnom razvoju djeteta. Hobljaj (2006a) navodi:

„religiozna pedagogija predškolskog odgoja u perspektivi odgojno – obrazovnog kontinuiteta svoju zadaću vidi u osposobljavanju čovjeka (djeteta) za cjelovit doživljaj svijeta. Drugim riječima, čovjeku valja omogućiti da u svijetu dokuči, susretne i bude

ponesen onim što nadilazi njegovo isključivo racionalno poimanje, da stekne iskustva na različitim područjima i s različitim dimenzijama svijeta i da razvije sposobnost divljanja i čuđenja, kao i osjećaje radosti, ali i sućuti i žalovanja. U tom kontekstu treba naglasiti da ostvarivanje vjerskog odgoja u predškolskoj dobi teži tomu da se dijete poveže s prirodom kako bi osjetilo povezanost s njom, a u susretu sa svijetom i sa samim sobom na meditativan način utvrđivalo duhovnu sposobnost i – razmjerno procesu sazrijevanja – razvijalo svoje kognitivne sposobnosti, koje su u ovoj dobi u stalnom porastu.“ (str. 506.)

Čovjek je religiozno biće. Od kada postoji svijet i čovjek, postoje i religije. U početku su to bili primitivni oblici religioznosti. Kako se razvijao čovjek, razvijala se i religija. Čovjek je oduvijek imao potrebu objasniti svijet oko sebe. Ono što nije razumio, čega se plašio ili čemu se divio, tome je pripisivao božanske atribute. Zbog toga se klanjao suncu, mjesecu i zvijezdama, plesao oko vatre da bi prizvao kišu, ili izmišljao mitove o nastanku svijeta i čovjeka. Grčki filozofi su razumskim promišljanjem pokušali spoznati arhe, prapočelo. Tales je smatrao da je u početku svega bila voda. Pitagora je smatrao da je u početku svega bio broj. Aristotel govori o nepokrenutom pokretaču koji sve pokreće. Monoteističke religije vjeruju kako je Bog stvorio svijet i čovjeka, a Toma Akvinski preuzima aristotelovo razmišljanje i pokazuje da je Bog taj nepokrenuti pokretač. Dakle, sama činjenica da čovjek oduvijek traži boga, pokazuje važnost religijskog odgoja za razvoj čovjeka.

Religijski odgoj važan je dio i opće kulture. Čitava Europa ima kršćanske temelje i teško je razumjeti povijest Europe ako se zanemari religijski odgoj. Također, dio religijskog odgoja treba biti i govor o drugim religijama. Nepoznavanje drugoga i drugačijega često vodi do sukoba. Ako poznajemo drugoga, možemo ga razumjeti i možemo biti spremni na dijalog.

Kada govorimo o spoznaji Boga, govorimo o naravnoj i o nadnaravnoj spoznaji. Nadnaravna spoznaja Boga je Božje prilaženje ljudima preko odabranih ljudi Staroga, a kasnije i Novoga zavjeta. Naravna spoznaja je prepoznavanje Boga preko svijeta i čovjeka. U ljepoti stvorenoga prepoznavamo Stvoritelja. Upravo je naravna spoznaja Boga ta od koje moramo krenuti u radu s malom djecom. Hobljaj (2006a) navodi kako je dijete potrebno poticati na susret s prirodom. Kroz procese u prirodi, dijete može upoznati zakon života ljudskog bića. U prirodi dijete može promatrati nicanje, rast, sazrijevanje te urod plodova i na kraju umiranje. Odgajnik treba upoznavati svijet oko sebe. Dijete treba susresti svijet na način da se ne osjeća zatočenim

u svijetu već da se čudi i divi svijetu. Na taj se način razvija osjećaj zahvalnosti, ali i sućuti i žalovanja.

Sve do sada rečeno postiže se religioznim odgojem, a on se definira kao sveukupnost odgojnih procesa koji se odnose na religioznu dimenziju i pojave. (Alberich, 2001.) Alberich (2001) piše:

„Prema C. Nanniju, religiozni odgoj ima pred sobom vrlo otvorenu panoramu odgojnih ciljeva: 'Temeljni cilj religioznog odgoja je promicanje zrelih i slobodnih osobnosti, otvorenih barem prema mogućnosti neke religiozne vjere. Kao posebni zadaci religioznog odgoja spominju se npr. razvijanje sposobnosti poimanja onoga što je iznad uobičajenoga, očitoga, neposrednoga i čemu se štoviše teži u budućnosti; odgoj za simbolički, metaforički, parbolički i mitski jezik; odgoj za slušanje, šutnju, sabranost; odgoj za samouključujuće sudjelovanje u blagdanima i u zajedničarskim slavljinama; odgoj za požrtvovnost i uključivanje u aktivnosti služenja i zalaganja za promicanje čovjeka'.“ (Str. 330 – 331.)

Ni o jednoj dimenziji odgoja ne postoji toliko rasprava koliko o religijskom odgoju. Mnogi ljudi se u današnje vrijeme pitaju je li religijski odgoj djece potreban ili je bolje odgajati ih podalje od religije, pa neka kasnije sami odluče o svom vjerskom opredjeljenju. Stoga je provedeno istraživanje koje je potvrdilo da u predškolskom djetetu postoji spontana religioznost kao ljudska potreba i sposobnost. Ovo istraživanje na neki način nastavlja ono što je započela Marija Montessori. (Hoblaj, 2006b)

„Rezultati sustavnoga promatranja dječjih reakcija na religiozne sadržaje mogu se sažeti u tri zaključka:

- U djetetu postoji velika potreba za (nekim) religioznim sadržajima kao i postojana želja da ostanu s njima u komunikaciji slušanjem i samostalnim aktivnostima;
- U komunikaciji s religioznim sadržajima dijete prožima duboki osjećaj spokojnoga mira, radosti i zanosa;
- Poneki sadržaji djetetu su bliski kao da su dio njega samoga i kao da ih je ono oduvijek poznavalo. Ne radi se o poznavanju kao rezultatu učenja, već o nečem vitalnom: čini se da religioznim odgojem dijete prima nešto što duboko

korespondira s njegovom potrebom da se kao osoba skladno izgradi.“ (Hoblaj, 2006b, str. 156.)

Navedeno istraživanje ukazuje na to da je upravo predškolska dob religiozno osjetljivo razdoblje zbog snage koja djecu privlači religioznim sadržajima i porukama. Ta snaga upravlja djetetovim razvojem. Da bi se dogodio vjerski odgoj, nužno je da odgojitelj poznaje djetetove potrebe te sadržaj religijskog odgoja. Kada bismo djetetu uskratili religiozno iskustvo, iznevjerili bismo ga u zadovoljenju njegovih najdubljih potreba. Predškolsko dijete je osobito radosno kada mu se religijskim odgojem otvara put prema beskonačnom. (Hoblaj, 2006b)

„Kako ugovorima između Svete Stolice i Republike Hrvatske, odnosno između Hrvatske biskupske konferencije i Vlade Republike Hrvatske, tako i Zakonom o predškolskom odgoju i naobrazbi (1997.), omogućena je provedba predškolskog vjerskog odgoja. Te provedbe vrijede i danas. Još je 1992. godine u Republici Hrvatskoj oblikovan Program vjerskog odgoja u skladu s novom koncepcijom i programskim usmjerenjem i standardima UNESCO-a. Osim toga, provedba vjerskog odgoja u dječjim vrtićima utemeljena je i na Općoj deklaraciji Ujedinjenih naroda o pravima čovjeka (1948.), Deklaraciji o pravima djeteta (UN, 1959.), Konvenciji o pravima djeteta iz 1989., Ustavu Republike Hrvatske (1992.), kao i na temelju drugih državnih, ali i crkvenih dokumenata i preporuka.“ (Pažin, 2012, str. 757.)

Najvažniji dokumenti na razini opće Crkve koji govore o važnosti vjerskog odgoja su Deklaracija o kršćanskom odgoju *Gravissimum educationis* Drugog vatikanskog sabora, Apostolska pobudnica o vjerskoj pouci u naše vrijeme *Catechesi tradendae* Ivana Pavla II., Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu *Christifideles laici* Ivana Pavla II te Opći direktorij za katehezu Kongregacije za kler. Na razini mjesne Crkve, temeljni je dokument biskupa Jugoslavije *Radosno navještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*; Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze iz 1983. godine. Osim njega, tu je i dokument Hrvatske biskupske konferencije i Nacionalnog katehetskog ureda koji nosi naslov *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*; Plan i program te dokument Hrvatske biskupske konferencije *Na svetost pozvani*; Pastoralne smjernice HBK na početku trećeg tisućljeća. (Šimunović, 2012.)

Tijekom povijesti različito se gledalo na religiozni odgoj i provodio se na različite načine. Današnje je društvo u fazi dubokih promjena. Sveprisutan je proces globalizacije, u

obitelji se događaju velike promjene, znanost i tehnologija se razvijaju te su prisutni različiti oblici netolerancije, ksenofobije i rasizma. Sve ove promjene treba uzeti u obzir kako bi se osuvremenio religiozni odgoj. (Razum, 2007) Danas je religiozni odgoj obilježen postupnošću te zahvaća sva životna razdoblja. Također, on je globalan jer zahvaća sve ljudske sposobnosti te je obilježen aktivnim pluralizmom jer se više ne zadržava na razgovornoj, poučnoj ili sakramentalnoj komunikaciji. Kroz povijest, europske su zemlje uglavnom bile katoličke te se i vjerski odgoj bazirao na katoličanstvu. Danas se uvelike promijenila religijska struktura Europe te je potrebno i religijski odgoj prilagoditi novim okolnostima. Nužno je odgajanje poučavati važnosti ekumenizma i međureligijskog dijaloga. (Alberich, 2001)

Osim pozitivnih, događaju se i negativne promjene u odgojno – obrazovnom procesu. S razvojem informatizacije, tradicionalne ustanove odgoja i obrazovanja, kao što su obitelj, škola i Crkva, imaju sve manje stvarnoga utjecaja na djecu i mlade. (Razum, 2007)

„Kod odraslih primjećujemo veliku prazninu odgojne odlučnosti i djelotvornosti. Mehanizmi prenošenja vrednota u tradicionalnim odgojnim posredništvima gube svoju rječitost i učinkovitost. Sve veću važnost i utjecaj ima kultura pojedine sredine i sredstva društvene komunikacije. Televizija, novine i film vrlo učinkovito daju gotove stavove, odluke, vrijednosti, sudove. „ (Razum, 2007, str. 865.)

U širokoj ponudi različitih stavova i načina razmišljanja koja su djeci i mladima dostupna preko medija, teško je razlučiti što je ispravno. Sve se više nameće ideal uživalačkog mentaliteta koji traži osjetilni užitak, a zaboravlja se na duhovnu stvarnost. Zbog toga sve ono što se prije smatralo nemoralnim postaje normalnim, a ono što je moralno smatra se zastarjelim. Zbog toga se kod djece i mladih javlja dezorijentiranost kao posljedica gubljenja tradicionalnih vrijednosti. Mladi ne znaju koga poslušati niti što je ispravno. Roditelji i djeca više ne govore zajedničkim jezikom. Zbog promjena u društvu i ubrzanog načina života, smanjila se uloga obitelji u odgoju djece. zbog toga se traži od odgojitelja i učitelja da nadomjeste nedostatke drugih ustanova odgovornih za odgoj djece i mladih, što je nerealno za očekivati s obzirom da se sve veća prava daju djeci, a odgojnim ustanovama se oduzima autoritet. Uspjeh odgojno – obrazovnog procesa ne ovisi samo o odgojiteljima i učiteljima, već o društvu u cjelini. U suvremenim odgojno – obrazovnim institucijama potrebno je promicati međusobno poznavanje, uvažavanje i dijalog. Kada drugoga upoznam, spreman sam na dijalog s njim i na taj se način izbjegavaju sukobi. Također, važno je promicati vrijednost svake osobe. Kada drugoga smatram vrijednim, onda ću ga poštivati i tako nastaje sklad u društvu. Nadalje, u

današnje se vrijeme puno govori o različitim oblicima slobode. No, pritom se ne smije zaboraviti da sloboda sa sobom nosi i odgovornost. Tek kada odgajanci toga budu svjesni, tada će biti spremni na iskrenu suradnju u odgojno – obrazovnom procesu. (Razum, 2007) Taj odgojno – obrazovni proces provodi se kroz tri najčešće skupine aktivnosti u religioznom odgoju. To su praktične, umjetničke i situacijske (spontane, slobodne) obrazovne aktivnosti za usvajanje vjerskih sadržaja. (Šindić i sur., 2020.)

2. Načela Montessori pedagogije

Sve češće vidamo djecu u dobi od tri do pet godina da se od njih očekuje da sjede i slušaju lekcije bez interakcije. Takav pristup učenju protivi se načelima konstruktivizma koji se pokazao, prema istraživanjima o ljudskom učenju, da bi mogao biti učinkovit. Model učenja kroz igru, kao razvojno prikladna alternativa didaktičkoj nastavi je način da se predškolskoj djeci pomogne da uče na način na koji prirodno uče. Od slobodne igre (u kojoj se djeca igraju samostalno), preko vođene igre (gdje odrasla osoba nadgleda i nježno usmjerava — ili postavlja skele — njihovu igru), na didaktičku poduku (gdje učitelj izravno daje upute djeci), učenje kroz igru zauzima raspon između slobodne i vođene igre. (Lillard, 2013.)

Slobodna igra uključuje igru s objektima, igru pretvaranja i sociodramatsku igru te igru grubog prevrtanja, te se pritom djeca igraju bez bliskog nadzora ili kontrole odraslih. Slobodna igra je zabavna, fleksibilna, aktivna i dobrovoljna (tj. bez vanjskih nagrada). Slobodna igra također često uključuje elemente izmišljotine i također često uključuje vršnjake. Vođena igra se događa kada odrasla osoba usmjerava dijete prema specifičnim znanjima na razigran, zabavan i opušten način. Vođena igra često uključuje specifične igračke s kojima dijete može komunicirati kako bi steklo znanje. Odrasla osoba koja nadzire igru, promatra pažljivo dijete i postavlja pitanja kako bi djetetu pomogla u učenju, ali, kao kod slobodne igre, poštuje vlastite interese i tempo djeteta. Nasuprot tome, didaktička pouka usmjerena je na nastavnika i njegov ritmu te će vjerojatno više uključivati slušanje riječi, a ne rad s predmetima. (Lillard, 2013)

Montessori pedagogija na nekoliko načina nalikuje na učenje kroz igru. Postoje segmenti u kojima su oboje u suprotnosti s konvencionalnim školovanjem. Oboje uživaju u spoju slobode i strukture pomoću didaktičkih predmeta, interaktivne nastave nastavnika, slobodno odabrane aktivnosti i angažmana s vršnjacima. Sve aktivnosti su intrinzično motivirajuće, a ne ekstrinzično nagrađene. No, postoje četiri segmenta po kojima se Montessori obrazovanje razlikuje od učenja kroz igru. To su duboka struktura materijala, ograničen izbor, opis školskih aktivnosti i nedostatak pretvaranja u igri. (Lillard, 2013)

Zahtijevanje specifičnih materijala čini Montessori obrazovanje restriktivnijim nego razigrano učenje. S druge strane, posjedovanje određenog skupa lekcija i materijala može biti od pomoći učiteljima i može promovirati dugovječnost programa. Popularnost Montessori obrazovanja može djelomično izrasti iz smjernica koje nudi niz materijala i lekcija ne

uključivanje igre pretvaranja u obrazovni program Marije Montessori proizlazi iz njezina empirijska opažanja. (Lillard, 2013)

Marija Montessori se u radu s djecom vodila mišlju da je svako biće dio ukupnog sklada čitavog svemira i da svako biće ima svoju svrhu u djelu stvaranja. Ona je smatrala da je prenošenje znanja beskorisno ako se ne radi na cjelovitom razvoju osobnosti. Bila je uvjerenjena da je svako biće u svojoj biti dobro i da djeca žele dobro ako su slobodna. Stoga ih je ona učila osjećati, misliti i htjeti. Marija je zastupala tvrdnju da odgoj djeteta započinje samim njegovim rođenjem te u njemu ne smije biti nasilja. Smatrala je da je nasilje povreda slobode djeteta. (Philipps, 1999.)

Philipps (1999) piše:

„Razvila je pedagošku metodu koja je potpuno drugačija od uobičajenih pedagogija. U njezinu središtu je dijete, a cilj je ostvarenje svih njegovih prirodnih potencijala u neovisnoj i odgovornoj osobi. Način na koji su se ponašala djeca u Montessori dječjim kućama i sposobnosti koje su pokazivala izazvali su veliku pozornost javnosti. [...] Vjerovala je u djetetovu sposobnost da se samo razvije i tražila podupiranje djeteta u samorazvoju ako želimo začeti u djetetu nove smjernice mira na Zemlji. Govorila je da je mir u svijetu najvrjedniji cilj i malo dijete naša najveća mogućnost da pridonesemo temeljnom napretku čovječanstva.“ (str. 10 – 11.)

Marija svoju pedagogiju temelji na znanstvenom proučavanju spontanog učenja djeca, poticanju njihova vlastita djelovanja i njihove samostalnosti te na poštovanju djetetove osobnosti. U središtu pedagogije je dijete koje poštuje kao cjelovitu osobu. Temeljno načelo je od samog rođenja pomoći djetetu u tjelesnom, umnom i duševnom odrastanju. (Philipps, 1999)

„Za tjelesno odrastanje dijete treba prostor, njegu i hranu, za umni i duševni razvoj trebaju mu primjerena okolina i ljudi ispunjeni ljubavlju koji će mu omogućiti djelovanje u toj okolini, treba mu mir, da bi svoje snage moglo koristiti za samogradnju i razvoj ličnosti. Najbolje uvjete za razvoj ima dijete kod roditelja koji poznaju njegove potrebe i daju mu mogućnost da se u miru samo razvija. Odrasle osobe moraju prepoznati i s razumijevanjem pratiti veličanstveni proces kojim dijete samo sebe gradi. Smetnje i zapreke tijekom razvoja mogu izazvati raznolike poremećaje u djetetovoj ličnosti.“ (Philipps, 1999, str. 12.)

Kada Marija govori o razvoju djeteta, ona govori o razdobljima posebne osjetljivosti. Ona kaže da u određenim razdobljima postoji posebna osjetljivost za određenu vrstu podražaja i sukladno tome postoji unutarnja energija koja potiče dijete da reagira na te podražaje. U nekom drugom razdoblju dijete će biti ravnodušno na te iste podražaje i neće u njemu biti unutarnje energije koja bi ga poticala na takvo djelovanje. Ako dijete ne može djelovati u skladu s energijom koja se javlja u njemu i reagirati na te podražaje, zauvijek će izgubiti priliku da ostvari svoje prirodne sposobnosti. Osim toga, dijete će pretrpjeti poremećaj ili deformaciju. Marija to naziva duševnim mučeništvom koje kasnije osoba nosi u sebi u obliku nesvjesnih ožiljaka. Dijete ponekad potrebu za djelovanjem u skladu s razdobljima posebne osjetljivosti izražava preko hirova. Oni mogu biti znak nezadovoljenih potreba te ukazuju na to da je djetetov unutarnji život u opasnosti jer dugotrajno razdoblje nemira može poprimiti oblik bolesti. Ako se djetetove potrebe zadovolje, nakon razdoblja nemira dolazi razdoblje smirenosti. (Montessori, 1938)

Jedno od najvažnijih razdoblja posebne osjetljivosti je osjetljivost na red u vanjskim stvarima. Javlja se krajem prve godine života. Ako je oko djeteta nered, ono je uznemireno i pati što pokazuje gorkim plačem. (Montessori, 1938) Stoga su najvažniji elementi Montessori pedagogije prikladno pripremljena okolina s potrebnim didaktičkim materijalima te društveni okvir koji nudi Montessori odgojitelj ili učitelj. Za uredan razvoj važno je djeci omogućiti da dožive rana iskustva. (Philipps, 1999)

Kada govorimo o Montessori pedagogiji, važno je spomenuti i Montessori fenomen.

„M. Montessori je uočila da dijete, kada je na najvišim nivoima svoje svjesnosti, pokazuje fenomen 'usmjeravanja pozornosti'. Taj fenomen se kod djeteta javlja uvijek u svezi s nekim vanjskim predmetom i od posebnog je značenja. To gotovo meditirajuće, dugo stanje zaokupljenosti nečim na temelju usmjeravanja pozornosti je 'ljubav prema predmetima' koja uvijek čini dijete osjetljivijim za stvarnost predmetnog svijeta. M. Montessori je koristila i naziv 'djelatna meditacija.' U trenu usmjeravanja pozornosti javlja se normaliziranje ponašanja, dijete biva oslobođeno svih poremećaja karaktera, kako je navodila, postaje 'novo' dijete.“ (Philipps, 1999, str. 48.)

Bit Montessori pedagogije je uočiti kada je dijete koncentrirano i tada ga podučavati pisanju, čitanju i računanju. Tražeći najpovoljnije uvjete za pojavu Montessori fenomena, Marija je razvila odgovarajući pribor, pripremila okolinu, odredila način ponašanja odgojitelja

i tehniku indirektnog upletanja. Najvažnija su načela rada uvažavanje razdoblja posebne osjetljivosti, ciljano izazivanje nastupajuće osjetljivosti ponudom primjerenih vježbi i pribora, odgojni utjecaj dijeli se na utjecaj pripremljene okoline i na tehniku indirektnog upletanja koju koristi odgojitelj te sloboda započinjanja, kretanja i izbora onoga što će dijete raditi. (Philipps,1999)

Usmjeravanje koncentracije odvija se u tri faze. Prva je faza priprema. Ona započinje uzbuđenjem izazvanim unutarnjom spremnošću u skladu s djetetovim potrebama. U ovoj je fazi dijete nemirno i traži, priprema se i usmjerava na rad koji će dovesti do koncentracije. Važno je da odgojitelj ne traži od djeteta da se smiri jer ono zapravo traži što ga najviše zanima. Druga je faza pravog rada. Nakon što se dijete dovelo do koncentracije, odgojitelj se više ne smije upletati. Dijete je sklono ponavljati vježbe dok ih se ne zasiti te ima želju prevladati teškoće i samostalno riješiti problem. Treća je faza smirivanja i okončanja rada. U ovoj fazi dijete u mislima prerađuje stečene dojmove te se stvara jasnoću i radost. Rad se konkretno završava, a odgojitelj pazi da se sav pribor vrati na mjesto. (Philipps, 1999)

Marija Montessori razvila je koncept pedagogije čija su načela univerzalna za sve narode, rase i kulture na svim kontinentima. Slijedeći ova načela, potiče se spoznajni, tjelesni i socio-emocionalni razvoj djece. Prvo je načelo upijajućeg uma. Djetetov um je sposoban upijati informacije iz okoline, a to se odvija u dvije faze. Prva faza traje do treće godine života, a u njoj dijete nesvjesno upija informacije iz okoline i tako uči o njoj. Druga faza traje od treće do šeste godine života. Dijete i dalje lako upija informacije, ali se sada javljaju svijest i volja. Dijete počinje svjesno postavljati pitanja te svjesno želi učiti. (Rajić, 2020)

Drugo je načelo pripremljene okoline. Za uspješan rad važna je pripremljena okolina. Stoga je Marija postavila stroge kriterije kako treba izgledati okolina te kako se treba ponašati odgojitelj u grupi. Ona nudi sve što je djetetu potrebno za tjelesnu, umnu, duhovnu i duševnu prilagodbu. Pripremljena okolina ima ključnu ulogu u razvoju djeteta. Da bi se kod djece probudila želja za korištenjem materijala, važno je da materijali budu djeci nadohvat ruke, poticajan i skladnih boja. Materijali se na police slažu od jednostavnijih prema složenima, od bližeg prema daljem, odozgo prema dolje i slijeva nadesno. Na taj se način djeca neizravno pripremaju za početno čitanje, pisanje i računanje. (Rajić, 2020)

„Tako pripremljena okolina omogućuje djetetu urednost, kao ogled vanjske urednosti, disciplinu, polarizaciju pozornosti, samorad, samostalnost i neovisnost. Svako dijete u

takvoj okolini trebalo bi imati određeno mjesto za njegove osobne stvari. U pripremljenoj okolini djeca mogu sudjelovati u pripremanju obroka, postavljanju pribora za jelo na stol. Pritom, tanjuri trebaju biti od stakla, kao i vrčevi i čaše. U garderobi, vješalice trebaju biti postavljene nadohvat dječjih ruku.“ (Rajić, 2020, str. 16.)

U Montessori vrtićima sve mora biti prilagođeno potrebama djece pa tako i prostor. Marija je tražila da se naprave stolići različitih oblika, ali da budu dovoljno stabilni i veoma lagani kako bi ih dvoje djece od četiri godine moglo lako prenositi. Također, dala je izraditi posebne stolice prikladne za dječje tijelo. Dio stolica je imalo sjedišta od slame, a dio od drveta. osim toga, naručila je vrlo nizak umivaonik koji je bio pristupačan djeci te pogodan za pranje i držanje sapuna, četkica i ručnika. Sve ormariće prilagodila je djetetovu uzrastu kako bi mala djeca mogla dohvatiti materijale. Na ormariće je postavila akvarije sa živim ribama ili neke ukrasne predmete. (Montessori, 1950)

U radne površine ubrajaju se i maleni tepisi koji stoje na stalcima s kojih ih djeca mogu lako uzimati. Prostor mora biti ukrašen realističnim slikama kojima se prikazuju prirodne ljepote, osobito onima iz zavičaja djece te religijskim simbolima i umjetničkim djelima. U prostoru treba biti dovoljno mjesta da se djeca slobodno kreću, hodaju i plešu, a na podu treba biti elipsa koja služi za hodanje u ravnoteži. U Montessori prostoru nalaze se i biljke o kojima brinu odgojitelji zajedno s djecom. Ako uvjeti dopuštaju, poželjno je da tamo budu i životinje o kojima djeca brinu. U blizini vrtića treba biti vrt u kojem djeca rade i uzgajaju svoje bilje. (Philipps, 1999)

Dijete se uvodi u promatranje pojava života. Ono se nalazi u takvom odnosu prema biljkama i životinjama u kakvom odgojitelj promatrač stoji prema njemu. Malo po malo, kako interes i zapažanje rastu, raste i njegova revna briga za živa bića, i na taj se način dijete logično može navesti da cijeni brigu koju majka i odgojitelj daju za njega. Nadalje, dijete je inicirano u predviđanje putem auto-edukacije. Kad zna da život posijanih biljaka ovisi o njegovoj brizi u zalijevanju, a život životinja o njegovoj marljivosti u njihovom hranjenju, bez čega se biljčica suši, a životinje gladuju, dijete postaje budno, počinje osjećati misiju u životu. Štoviše, ovdje govori glas sasvim drugačiji od glasa njegove majke i učitelja koji ga pozivaju na njegove dužnosti, potičući ga da nikada ne zaboravi zadatak koji je preuzeo. To je žalosni glas potrebitog života koji živi od njegove skrbi. Između djeteta i živih bića koje ono uzgaja rađa se tajanstvena korespondencija koja dijete navodi da bez uplitanja učitelja izvršava određene radnje, odnosno

vodi ga do samoodgoja. Nagrade koje dijete žanje također ostaju između njega i prirode. (Montessori, 1912)

Brinući o biljkama i životinjama, djeca se upućuju u vrlinu strpljivosti i pouzdanog očekivanja, što je oblik vjere i životne filozofije. Kad djeca stave sjeme u zemlju, i čekaju dok ono ne nikne i vide prvo pojavljivanje bezoblične biljke, dok čekaju rast i transformacije u cvijet i plod i vide kako neke biljke niču prije, a neke kasnije i kako listopadne biljke imaju brz život, a voćke sporiji rast, ona završavaju stjecanjem mirne ravnoteže savjesti i upijaju prve klice one mudrosti koja je tako karakterizirala obrađivače tla u vrijeme kada su još zadržali svoju primitivnu jednostavnost. (Montessori, 1912)

Osim strpljivosti i pouzdanog očekivanja, djeca razvijaju brižno ponašanje ako se brinu o biljkama i životinjama. Kada dijete otkrije da ga njegove biljčice i životinje trebaju da bi preživjele, dijete prema njima razvija posebnu ljubav. (Montessori, 1950)

Idealno bi bilo kad bi u svakoj Montessori sobi bila mogućnost korištenja tekuće vode kako bi djeca mogla samostalno prati suđe te postojanje kuhinjske opreme kako bi učili raditi kućanske poslove. Sve što je potrebno za jednu vježbu nalazi se na jednom podlošku tako da se sve može od jednom uzeti i odnijeti na radno mjesto. Sav pribor je čist, potpun i složen u pravilnom slijedu te spremljen na dostupnom i vidljivom mjestu. U Montessori sobi nalazi se samo po jedan primjerak nekog materijala. Na taj način se djecu uči strpljivosti pri čekanju na željeni materijal, kao i traženje drugog rješenja za svoju potrebu uzimanjem drugog materijala. Time dijete uči da ne može uvijek u životu isti tren zadovoljiti potrebu te se uvježbava suočavanje s neispunjenim potrebama i nalaženje novih rješenja. (Philipps, 1999)

„Jedino pravilo u Montessori prostoru jest: - Nakon bavljenja nekim priborom potrebno ga je vratiti na isto mjesto na kom se nalazio i dovesti ga u isto stanje u kakvom je zatečen, kako bi i drugo dijete koje ga poslije odabere moglo njime steći potrebne vještine i znanja.“ (Philipps, 1999, str. 61.)

Načelo promatranja jedno je od najvažnijih načela Montessori pedagogije jer je na temelju promatranja sama pedagogija i nastala. Cilj promatranja je veća prilagodba djetetu jer se samo promatranjem mogu uočiti njegove potrebe i pravovremeno prepoznati razdoblja posebne osjetljivosti djeteta. Stoga je važno da skupine u Montessori vrtićima ne budu prevelike kako bi se moglo vidjeti svako dijete te kako bi mu se pružilo ono što mu je u tom trenutku potrebno. (Rajić, 2020)

Načelo slobodnog izbora i ponavljanja ukazuje na potrebu djece da se slobodno kreću, da slobodno djeluju, biraju, izražavaju osjećaje ili po potrebi miruju. Dijete slobodno bira što želi raditi, ovisno o njegovoj unutarnjoj motivaciji. Odgojitelj je samo posrednik između djeteta i pribora. Odgojitelj djetetu predstavlja pribor koji mu je nadohvat ruke, a dijete samo bira koji pribor će koristiti. Sloboda izbora pridonosi većoj motiviranosti što rezultira većom sklonošću radu te boljom motiviranošću. Također, sloboda je važna i zbog toga što se svako dijete razvoja svojom brzinom i na ovaj način može bez stresa savladati svaku fazu razvoja. (Rajić, 2020)

Načelo osobnog tempa i trajanja rada osigurava djetetu uravnotežen razvoj brz požurivanja ili usporavanja u izvođenju aktivnosti. U Montessori vrtiću dijete može izvršavati aktivnost koliko je njemu potrebno. (Rajić, 2020)

U Montessori vrtićima koristi se Montessori pribor. Napravljen je od drveta i metala prema idejama Marije Montessori, ali se može dopuniti u skladu sa zahtjevima određene kulture slijedeći pravila koja je postavila Marija. Prvi je kriterij dostupnost djetetu kako ono ne bi ovisilo o odgojitelju već da samo može uzeti materijal kada ga poželi. Drugi je kriterij poticanje aktivne djetetove djelatnosti. Vježbe provedene ovim materijalom trebaju poticati dijete da koristi osjetila, ruke i misli. Treći je kriterij primjerenost potrebama i sposobnostima djeteta. Vježbe prate razvojne potrebe djeteta. Zbog toga se kreće od jednostavnijih prema složenijim vježbama, u skladu s napretkom djeteta te vode dijete prema vještinama i znanju. Četvrti je kriterij mogućnost uočavanja pogreške u radu. Montessori materijal treba omogućiti djetetu da samostalno uoči pogreške i samostalno ih ispravlja. Mogućnost uočavanja pogrešaka je važno načelo Montessori pedagogije. (Philipps, 1999)

Odgojitelj treba pokazati djeci kako se pojedini pribor koristi, a djeca ga onda dalje sama uzimaju kada požele. Prilikom pokazivanja, odgojitelj ne objašnjava postupak, nego pokazuje vježbu u tišini. Na taj način dijete može samo donositi zaključke o viđenome. Odgojitelj ne propitkuje kakav je zaključak dijete donijelo. U Montessori vrtiću nedopustivo je izražavanje pozitivnih ili negativnih komentara o dječjem radu. Dijete mora imati slobodu da griješi i da samo traži ispravno rješenje. (Philipps, 1999)

„U Montessori vrtiću svaka grupa mora imati potpun pribor za sva područja vježbi, a to znači:

- pribor za vježbe praktičnog života
- pribor za poticanje osjetilnih sposobnosti

- pribor za poticanje govora
- pribor za vježbe matematike
- pribor za kozmički odgoj“ . (Philipps, 1999, str. 66.)

Svakome, i odraslome i djetetu, događaju se pogreške u radu. Da bi učenje bilo uspješno, važno je načelo provjere ispravnosti. Važno je da djeca shvate da mogu napraviti pogrešku, ali ju mogu samostalno ispraviti bez ičije pomoći. To djeci daje psihičku slobodu jer je svjesno da ne ovisi o nikome. (Rajić, 2020)

„Pribor, zahvaljujući svojoj kakvoći, potiče određeno osjetilo kod djeteta, međutim, i druga osjetila sudjeluju, ali ne u tolikoj mjeri. To izdvajanje osjetila ciljano se nadovezuje na izdvajanje osobina, što znači da se dijelovi pribora razlikuju samo u jednoj osobini. Cilj izdvajanja osobina pribora pomaže uočavanju osnovne zadaće te potiče razvoj pojedinih osjetila.“ (Rajić, 2020, str. 19.)

Načelo provjere ispravnosti očituje se na četiri načina: oblikovanjem, znakovno, osjetilno te uz pomoć odgojiteljice ili djeteta koje je već usvojilo vježbu. Pribor je sam po sebi oblikovan tako da nije moguće izvršiti zadatak ako se pogriješi tokom rada što omogućuje provjeru ispravnosti. Osim toga, postoje kontrolne kartice, kontrolne točke ili crte vodilje koje služe za znakovnu provjeru ispravnosti. Pomoću toga, dijete može samostalno provjeriti je li ispravno izvršilo aktivnost. Osjetilna kontrola omogućuje djetetu da uočava razliku između elemenata od kojih se sastoji pribor služeći se svojim osjetilima. (Rajić, 2020)

Načelo discipline povezano je sa slobodom djeteta. To ne znači da dijete može raditi što želi i kada želi, već da dijete treba imati osjećaj slobode kako bi osjećalo veselje pri radu upoznavajući vlastitu okolinu te kako bi disciplina proizlazila iz njega samog umjesto da mu je nametnuta. To se postiže vježbama tišine te radom priborom. Cilj rada priborom je ovladavanje pokretima, a vježbama tišine je cilj tišina, koncentracija i meditacija. Svladavajući jedno i drugo, dijete u sebi razvija disciplinu. U toj slobodi djecu treba učiti odgovornosti za sebe i druge. Stoga im treba zabraniti sve ono što može povrijediti druge ili im štetiti. (Rajić, 2020)

„Sloboda dana djetetu ne znači da je djetetu sve dopušteno. Sloboda znači sposobnost izbora onoga što je dobro. Onaj tko je dosegao unutrašnju slobodu činit će dobro sebi i drugima. Sloboda i disciplina koja nije u smislu stege, nego u smislu pokoravanja zakonitostima, povezane su i nedjeljive u Montessori metodi. Ako je netko prisiljen na

šutnju i mirnoću, ne znači da je discipliniran. Disciplina je druga strana slobode, obje su dva lica jedne kovanice.“ (Philipps, 1999, str. 45.)

Disciplina mora doći kroz slobodu. Ako se disciplina temelji na slobodi, sama disciplina nužno mora biti aktivna. Ne možemo osobu smatrati discipliniranom ako umjetno ušutkana. Ta osoba je uništena kao individua, a ne disciplinirana. Pojedince nazivamo discipliniranim kada vlada samim sobom, i stoga može regulirati vlastito ponašanje kada je potrebno slijediti neko životno pravilo. Budući da dijete sada uči kretati se umjesto mirno sjediti, ono se ne priprema za školu, već za život jer on postaje sposoban, kroz naviku i kroz praksu, lako i ispravno izvoditi jednostavne radnje društvenog života. Disciplina na koju se dijete ovdje navikava po svom karakteru nije ograničena na školsko okruženje, već se proteže na društvo. (Montessori, 1912)

Svako pedagoško djelovanje, ako želi biti djelotvorno u odgajanju male djece, mora nastojati pomoći djeci da napreduju na tom putu neovisnosti. Moramo im pomoći da nauče hodati bez pomoći, trčati, penjati se i spuštati stepenicama, podizati predmete koji su pali, samostalno se oblačiti i svlačiti, kupati se, razgovjetno govoriti i jasno izražavati svoje potrebe. Moramo pružiti takvu pomoć koja će omogućiti djeci da postignu zadovoljenje svojih osobnih ciljeva i želja. Sve je to dio odgoja za samostalnost. (Montessori, 1912)

U Montessori vrtiću dijete ima slobodu kretanja, biranja, ponavljanja, izražavanja osjećaja, stupanja u socijalne kontakte te slobodu mirovanja. Slobodu kretanja dijete postiže kroz iskustvo kretanja i djelovanja. Prirodni i spontani pokreti izgrađuju iskustva uma i duše. Sloboda biranja postiže se biranjem unutarnjom motivacijom što dijete oslobađa napetosti. Vlastita motivacija ključ je svakog psihički uravnoteženog učenja. Dijete bira radnu površinu, pribor, trajanje i suradnika, no postoje određena ograničenja. U prostoru je samo jedan primjerak pribora za određenu vježbu. Dijete može izabrati samo onaj pribor koji mu je već pokazan. Ako želi raditi s nekim novim priborom, mora zamoliti odgajatelja da mu pomogne s upoznavanjem pribora. Dijete također ima slobodu ponavljanja radnji. Da bi dijete savladalo neku vještinu i napredovalo u razvoju, dijete treba imati priliku za ponavljanje radnji. Sloboda izražavanja osjećaja važna je za socijalni, umni i duševni razvoj djeteta jer o njima ovisi razvoj govora. Dijete treba priliku za iskazivanje osjećaja kako bi govorilo. Trebaju mu drugi ljudi koji s njim suosjećaju, razgovaraju i koji ga odražavaju. Za to je potrebna

sloboda stupanja u socijalne kontakte. Djeca vole sama rješavati svoje probleme i dobro ih je u tome pustiti da nauče nositi se s teškoćama. Djeca tako razvijaju osjećaj poštovanja prema drugima i prema njihovom radu te razvijaju osjećaj za pravednost. Sloboda i rad u prikladnoj okolini uvjeti su za rast surađujućeg socijalnog ponašanja. (Philipps, 1999)

„Djeca koja mogu uživati u miru i slobodi neometanog samostalnog djelovanja, razvijaju svoju ličnost kao neovisnu, pouzdanu i odgovornu. Sloboda pritom ne znači neograničenu slobodu, granice djelovanja su izvana jasno dane i manje su vanjske, a više odrastanjem djeteta postaju njegova disciplina, koja vodi djelovanje, uzbuđivanje, mišljenje.“ (Philipps, 1999, str. 47 – 48.)

Dijete ne mora stalno biti aktivno, već treba imati i slobodu mirovanja te slobodu za odražavanje doživljenog. (Philipps, 1999) Načelo mirovanja govori o tišini u koju djeca upadaju u fazi duboke koncentracije na rad. Ondje gdje je prisutno više ljudi, vrlo lako nastane galama i buka. To je osobito prisutno u školama i odgojnim ustanovama, napose kada učenici ili odgajanci nisu motivirani na rad. U tradicionalnim školama postoje metode kojima se postiže tišina na satu, no Marija Montessori govori kako ta tišina dovodi do srednjeg stanja reda u kojem je moguće održati sat, ali nikada ne dovodi do tišine same. Ako se u Montessori ustanovama dogodi da aktivnosti postanu preglasne, odgojitelj daje unaprijed dogovoreni znak i sve se stišava. To se postiže vježbama tišine. Ona je smatrala kako su djeci potrebna razdoblja tišine koje odgojitelj svakodnevno provodi s njima, a ona traju po nekoliko minuta. Igra tišine temeljna je aktivnost u Montessori programu jer pomaže djetetu da razvije samodisciplinu, samokontrolu i svijest o zvukovima ili tišini koja ga okružuje. To je skupna aktivnost koja zahtjeva poštovanje drugih. (Rajić, 2020)

Marija Montessori povezuje igre tišine s razvojem sluha, jer se djeci poboljšava sluh u igrama tišine; razvojem zajednice, jer je nužno poštovanje drugoga; razvojem pokreta, jer zvuk nastao pokretom služi kao kontrola pogreške; shvaćanjem vlastitih osjećaja tijela te neizostavnim temeljem za religiozni i kozmičkim odgojem. (Rajić, 2020)

Načelo tri stupnja spoznavanja govori o usvajanju novih pojmova u tri stupnja.

„Prvi stupanj predstavlja povezivanje senzorne percepcije s nazivom predmeta. Predmet i riječ moraju zajedno biti predstavljeni djetetu. Drugi stupanj odnosi se na djetetovo prepoznavanje predmeta, odnosno pojma nakon imenovanja. Potrebno je

provjeriti je li djetetu u svijesti ostala veza između predmeta i riječi, ako dijete nije raspoloženo ili krivo odgovara, ne ispravlja ga se već se lekcija odgađa za neki drugi dan. Treći stupanj odnosi se na djetetovo imenovanje odgovarajućeg pojma, odnosno predmeta. Djeca znaju biti nesigurna u izgovoru novih riječi, stoga ih se treba poticati da ih jasno izgovore više puta. Tijekom pokazivanja vježbe, dijete treba usmjeriti na ispravno izvršenu zadaću. Ako prilikom ponavljanja dijete napravi pogrešku, ne smije ga se ispraviti, već odgojiteljica treba ponoviti cijelu vježbu i potom navesti dijete da pokuša ponovno.“ (Rajić, 2020, str. 23.)

Grupe u Montessori vrtićima formiraju se prema načelu heterogenosti skupine i inkluzije. Idealno bi bilo kada bi se grupe sastojale od jednakog broja djevojčica i dječaka različitih godišta, od treće do sedme godine. Djeca su tako u skupini na različitim stupnjevima razvoja što omogućuje da jedni od drugih uče. (Rajić, 2020)

„Starija djeca pomažu mlađima, pružaju im zaštitu i preuzimaju odgovornost. Mlađi uče promatranjem starijih ili iskusnijih vršnjaka, pokazuju divljanje i zanimanje. Stariji ponavljanjem radnji dodatno učvršćuju svoje znanje, a divljenje mlađih pomaže jačanju samopouzdanja. U ovako koncipiranim grupama znatno je više suradničkog rada, pomaganja i demokratskog ponašanja, a daleko manje natjecanja i sukoba.“ (Rajić, 2020, str. 23.)

Osim da se zadovolje sva načela Montessori pedagogije, za razvoj djeteta važno je i kakva je osoba odgojitelj.

„Montessori odgojitelj mora biti vedra i dobro raspoložena osoba, nježna, suzdržana, pažljiva u govoru i kretnjama, mirna, strpljiva, čista i uredno odjevena. Najvažnija osobina je dosljednost. Samo ako se odrasli dosljedno ponašaju i jasno reaguju, djeca traže i spoznaju svoje granice. Djeca svoje ponašanje prilagođavaju ponašanju odraslih. Ona trebaju odrednice koje će ih usmjeriti. Bit će sretna zbog teško zaslužene pohvale i razumjet će pravedno uskraćivanje. Sama razlikuju pohvalu koja je zaslužena od one koju je netko rekao iz navike.“ (Philipps, 1999, str. 69.)

Važno je da odrasli imaju povjerenje u povjerenicu im djecu i pustiti ih da čine pogreške. Ako se dijete sprečava da se suoči s pogreškama, uskraćuje im se mogućnost da osjete stvarnost života. Ako se djecu štiti od pogrešaka, ona stječu dojam kako je život moguće proživjeti bez grešaka i teškoća te im se uskraćuje mogućnost da uvide kako je eventualne greške moguće

ispraviti. S druge strane, imati povjerenje u djecu ne znači prepustiti djecu samima sebi. Povjerenje znači pustiti da djeca budu samostalna, ali isto tako, imati pregled nad situacijom i priskočiti u pomoć u pravo vrijeme kada je to potrebno. (Philipps, 1999)

Philipps (1999) navodi:

„Montessori odgojitelj je most između djeteta i okoline. Vodi dijete od vježbe do vježbe i pritom promatra, zapaža djetetove potrebe i priprema okolinu primjerenu njegovu razvojnom stupnju. Pokazuje djetetu rukovanje priborom. Što je više dijete odmaklo u svom razvoju, to se Montessori odgojitelj sve više povlači. Koncentrira se na opažanje djeteta, manje na direktni rad s njim. To ne znači da je bez posla i obveze. Pridonosi miru, spokoju i ugodnoj atmosferi. Svojim neupadnim i tihim ponašanjem gradi koncentraciju i ljubav za rad kod djece. Ne kažnjava i ne pohvaljuje. U Montessori pedagogiji dijete ne griješi. M. Montessori kaže da dijete čini greške dok ne dostigne pravi stupanj svog razvoja. To nije razlog za pokudu. Ispravan rad samo znači da je dijete dostiglo svoju razinu razvoja. Stoga ga ne treba hvaliti.“ (str. 71.)

Čovjek, discipliniran slobodom, počinje žudjeti za istinskom i jedinom nagradom koja ga nikada neće omalovažiti ili razočarati, - rađanje ljudske moći i slobode unutar njegovog unutarnjeg života iz kojeg moraju izvirati njegove aktivnosti. (Montessori, 1912)

Montessori odgojitelj ima zadaću očuvati i nadgledati pribor u pripremljenoj okolini, pomagati proces samoizgradnje djeteta, poznavati pribor kako bi na odgovarajući način demonstrirao djetetu, nadzirati radnu atmosferu, pokazivati vježbe i način upotrebe pribora, poticati dijete nudeći mu određeni pribor, ne ometati dijete kada postigne koncentraciju te na kraj radnog procesa ohrabriti dijete i odobriti rezultat rada te usmjeriti dijete ako je to potrebno da vrati pribor na pravo mjesto i na pravi način. (Philipps, 1999)

3. Religiozni odgoj djece prema načelima Montessori pedagogije

Kada netko spomene Montessori pedagogiju, obično je prva pomisao rečenica: „pomozmi mi da to učinim sam“. Cilj Montessori pedagogije nije samo dati djeci apstraktno znanje ili vještine potrebne za školu, već je cilj osposobiti dijete za život. Utemeljiteljica ove pedagoške koncepcije, Marija Montessori, promatrala je djecu i na temelju toga dolazila do zaključka što je pojedinom djetetu potrebno za uspješan razvoj. Kako kaže s. Đuzel (2006),

„otkriće i najveća zasluga ove žene nisu bila didaktička sredstva i pedagoška metoda, već poštovanje i dostojanstvo kojim prilazi osobi. Spominjući te dvije riječi, ulazimo u područje filozofije i religije koji su sastavni dio Montessori pedagogije. Mjesto koje zauzima religiozni odgoj u Montessori pedagogiji nije nekakav namješteni dodatak, nego je njena pedagogija prožeta dubokom religioznošću, izvan okvira neke posebne vjeroispovijesti.“ (str. 569.)

Religiozni odgoj djeteta započinje prije samog njegovog rođenja. Svaki aspekt odgoja djeteta kreće od roditelja, pa tako i religiozni odgoj. Ako želimo da religijski odgoj djece bude uspješan, prvo je potrebno religijski odgojiti njihove roditelje da oni budu dobri katehisti svoje djece. Djeca će najlakše prihvatiti Riječ Božju ako gledaju roditelje kako ju prihvaćaju. Ovdje se vidi indirektna suradnja župne kateheze, osobito kateheze odraslih, i religijskog odgoja u vrtićima. (Colomb, 1991) O tome govori i Marija Montessori kada kaže da s religijskim odgojem treba započeti od samog rođenja te potiče na sudjelovanje male djece na svim vjerskim svečanostima i molitvama. Marija smatra da malo dijete treba upijati religijske doživljaje kako bi se doživljene slike utisnule u podsvijest. (Seitz i Hallwachs, 1997)

„Marija Montessori dijeli religijske elemente u dvije obrazovne faze. Jedna se temelji na osjećajima, a druga na poduci. Osjećajna faza je primjerena religioznoj atmosferi okoline u kojoj dijete boravi, krugu obitelji, sudjelovanju djece u onim radnjama koje su povezane s vjerom. U fazi poduke djeca uče male molitve napamet i djelatna su u atrijskom prostoru. Poduka počinje od pete godine života.“ (Seitz i Hallwachs, 1997, str. 92 – 93.)

Iako Marija Montessori nije odredila da se religijski odgoj mora provoditi prema načelima Katoličke crkve, ona sama je bila praktična vjernica, katolkinja. Katolička crkva podupirala je njezino djelovanje, a više papa dalo joj je svoj blagoslov. Također, Crkva je odobrila tiskanje svih njezinih djela koja su imala religijski karakter. Marija Montessori

definitivno se svrstava među katoličke pedagoge, no htjela je zadržati univerzalnost svoje pedagogije kako bi se ona mogla primjenjivati u svim dijelovima svijeta bez obzira na to kojoj religiji pripadaju stanovnici pojedinih dijelova svijeta. (Seitz i Hallwachs, 1997)

Što je Maria više radila s djecom, to je više vidjela kreativnu prisutnost Boga u njima. Ona citira Isusove riječi i život kako bi ljudima pokazala narav djeteta i da je dijete vodič odraslih u Kraljevstvo nebesko. Kada je držala predavanja u Londonu, jednom je izjavila kako ona vidi u ljudima istočni grijeh. U dubini ljudske duše postoji mogućnost kontinuirane dekadencije. Postoje urođene sklonosti u čovjekovoj duši koje dovode do bolesti duha. Ovo je smrt duha koja sa sobom nosi bezosjećajnost. Ove tendencije dolaze iz same duše, a ne iz okoline. S druge strane, u svom konačnom pogledu dok je bila u svojim kasnim 70-ima, Montessori je izjavila kako je ova sila koju nazivamo ljubav, najveća energija svemira. Ali se pritom koristi neadekvatan izraz, jer to je više od energije. To je sama kreacija ili bolje rečeno, Bog je ljubav. (Scottie)

Intencija Montessori metode je osiguranje cjelovitog razvoja. Okolina za učenje osmišljena je tako da omogući intelektualni, fizički, društveni i moralni, emocionalni, kreativni, kulturni i duhovni rast. Nigdje holistička integracija nije očiglednija u odgojnoj ustanovi u kojoj je radila Marija Montessori, Casa dei Bambini, nego u načinu na koji je Montessori uključila djecu u uzgoj i žetvu svega što je bilo potrebno za pripremu elemenata za Euharistiju. Djeca su dobila upute kako pažljivo saditi sjeme u redove, a zatim njegovati i plijeviti biljke koje su iznikle dok žito ne bude spremno za žetvu. Kad bi žito sazrelo, poželi bi ga i svezali u snopove, poslali u mlin i čekali da se vrati kao brašno. Posljednji korak bio je ispeći kruh od brašna samljevenog od pšenice koju su sami uzgojili. Isto je vrijedilo i za grožđe. Obrađivali su vinograde. Kako su se grozdovi razvijali, djeca bi ih nježno pokrivala vrećicama od lagane tkanine kako kukci ne bi oštetili plodove. Festivali su obilježavali žetve ovih usjeva. Ove su aktivnosti bile prekrasan spoj praktičnog rada, cikličkog slavlja i značajne vjerske simbolike za djecu. Na kraju su te aktivnosti ukinute kao previše katoličke za različitost djece koju su privlačile škole. (Scottie)

Iako se Montessori metoda smatra samo načinom da se maloj djeci pomogne da se obrazuju, ova metoda je prirodno religiozna. Temelji se na osjećaju strahopoštovanja pred istinom, strahopoštovanja prema svim djelima Božjih ruku, sitne brige i savršenstva u svakom djelu, dubokog poštovanja prema ljudskoj osobi stvorenoj na sliku Božju, čak i ako je ta osoba samo stara dvije godine. Samokontrola, prisjećanje, kontemplacija, tišina, milost, ljubaznost,

uzajamna pomoć - to su njezini alati i njezini ciljevi. Marijina upotreba pomno pripremljenih materijala za učenje utjelovljuju slike religioznog jezika, slike poput Dobrog pastira ili prisposode o trsu i lozama. (Scottie)

Dok je Marija boravila u Barceloni, postavljeni su prvi temelji vjerskog odgoja izvođenog prema Montessori metodi. Tamo su pripremili okružje u crkvi da bude primjereno za djecu. Nabavljene su male stolice sa klecalima i postavljene su škropionice u visini prikladnoj za djecu. Osim toga, i kipovi su bili postavljeni nisko da budu u vidnom polju djece. Osim odraslih, sami mališani su sudjelovali u pripremi crkve. (Montessori, 1950) Marija Montessori piše:

„Čim se ta jednostavna crkvice pripremila i otvorila maloj djeci, na naše se iunenađenje pojavio plod metode o kojem još nismo bili vodili računa. Riječ je o tome da je crkva bila gotovo cilj do kojeg vodi velik dio odgoja po našoj metodi. Mnoge vježbe koje nisu imale određenu izvanjsku svrhu ovdje su našle primjenu. Tišina, koja je pripremala dijete da bude sabrano u sebi, postala je unutarnja sabranost koja se trebala sačuvati u kući Božjoj, u polutamnom okruženju uz blago treperenje svjetla voštanica, mjestu na kojem treba tiho hodati izbjegavajući svaki šum, pomicati stolice bez škripanja, čedno ustajati i sjedati, prolaziti između klupa i nazočnih osoba tako da se ništa ne dodirne, uzimati u ruku krhke predmete kao što su posude za civijeća pune vode ili zapaljene svijeće koje se polažu podno oltara. [...] Treba imati na umu da dijete koje se zanima za svaku stvar još pažljivije prati sve ono što je simbolično i što mu se čini da je obavijeno veličanstvom.“ (Montessori, 1950, str. 368 – 369.)

Marija Montessori nije provodila religiozni odgoj kao takav, već je religiozni odgoj ukorijenjen u opća načela njezine pedagoške koncepcije. Dvije godine nakon njezine smrti, dr. Sofija Cavalletti započela je suradnju s učenicom Marije Montessori i Montessori učiteljicom Giannom Gobbi te njih dvije zajedno razvijaju koncept religioznog odgoja koji se naziva Kateheza dobrog Pastira. Ovaj koncept nastao je promatranjem djece. (Đuzel, 2006)

„Dr. Sofija Cavalletti o tome piše: Ako želimo pomoći djetetu da se približi Bogu, trebamo nastojati sa strpljivošću i hrabrošću približiti se sve više životnoj jezgri svih stvari. Takav pristup zahtjeva studij i molitvu. Samo dijete će biti naš učitelj, ako ga znamo promatrati.“ (Đuzel, 2006, str. 570.)

Djeca u dobi od 3 godine nisu sposobna sama promišljati o vjerskim istinama i donositi vlastite zaključke. U toj dobi djeca još slijede primjer odraslih.

„Mališanova savjest je samo savjest njegovih odgojitelja. On ne misli još u tolikoj mjeri da bi mogla povezati svoj život i njegov duhovni cilj. Njegova se savjest oblikuje osobito primjerom roditelja i njihovom poukom. Dobro je što oni traže i odobravaju, zlo oni zabranjuju i kažnjavaju. Lice je roditelja na osobit način ogledalo savjesti, razjašnjenja daju samo smisao vladanja. Veliko je zlo kad pouka ne odgovara primjeru, neodgojno djeluje također kad čini dopušteni u obitelji, nisu dopušteni u obdaništvu ili kod vjeronauka.“ (Colomb, 1991, str. 33.)

Važna je suradnja vrtića, obitelji i škole. Važno je da su usuglašena pravila između tih triju institucija. Ako su pravila različita, dijete je zbunjeno. Djetetu neće biti jasno zašto je određeni oblik ponašanja prihvatljiv u jednoj od institucija, a u drugim institucijama nije. Kasnije će veća djeca iskorištavati ovakav nesklad u pravilima ponašanja i prakticirati neprihvatljive oblike ponašanja u odgojnim ustanovama ako im je to dopušteno u obitelji. To će se najprije očitovati u vrtiću, a kasnije i u školi. Roditelji su glavni odgojitelji. Stoga je važno da se i njih na neki način odgaja ukoliko postoji problem u ponašanju kod djeteta, a koji polazi od obitelji.

Osnovno polazište vjerskog odgoja u predškolskim ustanovama je dokument Hrvatske biskupske konferencije iz 2015. godine: „Program katoličkoga vjerskog odgoja djece rane i predškolske dobi“. U programu se govori o vjerskom odgoju općenito, ali i o programu vjerskog odgoja prema načelima Montessori pedagogije koji se naziva Kateheza dobrog Pastira. Program katoličkoga vjerskog odgoja djece rane i predškolske dobi navodi kako je temelj Kateheze dobrog Pastira navještaj Božje ljubavi u osobi Isusa Krista koji je Dobri Pastir i koji je za nas umro i uskrsnuo. (HBK, 2015)

Želi se pokazati da Bog ljubi svakog čovjeka, prihvaća sve one koje ljudi odbacuju, a jedino što traži zauzvrat je da mu budemo vjerni i da ljubimo jedni druge kao što Bog nas ljubi. Djeca izvrsno prihvaćaju biblijske priče. Djeca su otvorena uma i za njih ništa nije nemoguće. Upravo zbog toga su otvoreni za primanje poruka o Kraljevstvu Božjem, čak i više nego odrasli. Kateheza dobrog Pastira slijedi liturgijsku godinu. Na taj način djeca povezuju iskustvo življenja vjere s temama o kojima se govori na katehezi. Tako kateheza za njih postaje životna. O Kristu se govori kronološki, od njegova rođenja pa do njegova uskrsnuća. Središnja tema

kateheze je prisposoba o dobrom Pastiru koji nas brani i štiti u svako doba. S obzirom da današnja djeca nemaju doticaja s prirodom i ne znaju kolika je važnost dobrog pastira za cijelo stado, važno je približiti ovu temu načinu razmišljanja današnje djece. (Đuzel, 2006)

Opće smjernice Programa Kateheze Dobrog Pastira pokazuju kako je važno da unutarnji i osobni odnos uvijek bude tajna, osobito kada se radi o odnosu između Boga i djeteta. U djetetu se rađa želja da se približi Bogu. Stoga je važno da se prilikom provođenja Kateheze Dobrog Pastira pripremi didaktička okolina primjerena religioznim potrebama djece. Tako pripremljena okolina poticat će dijete na dijalog s Bogom i poticati djetetov sveukupni razvoj. (Šimunović, 2012)

Ciljevi Kateheze dobrog Pastira su uvesti dijete u tajnu života koji je dar, uvesti dijete u odnos – savez, kao temeljnu stvarnost osobne izgradnje te odgajati u vjeri. Sredstva koja se pritom koriste su metoda prisposoba i metoda znakova. Izvori i sadržaji kateheze su Biblija, liturgija te život. Biblija, liturgija i život su usko isprepleteni. U Bibliji susrećemo Boga koji se objavio ljudima. Ona obuhvaća povijest Izraelskog naroda i čovjekova hoda s Bogom. Biblija zauzima glavno mjesto u spoznaji Boga jer nam preko nje Bog sam progovara kakav je. Biblija obuhvaća prošlost, a liturgija sadašnjost. Preko liturgije, osobito euharistije, čovjek se svakodnevno iznova susreće sa živim Bogom. Ono što Biblija pripovijeda, liturgija slavi, a ta cjelokupna stvarnost prožima naš život. (Đuzel, 2006)

„Program Kateheze Dobrog Pastira slijedi ritam liturgijske godine i odvija se u cikličkim krugovima:

1. Sveta Misa: Priprema vrčeva – ampulica; Priprema darova; Pretvorba – epikleza; Prinos darova – doksologija; Znak mira; Pranje ruku – lavabo; Euharistijska prisutnost Dobrog Pastira.
2. Liturgija: Oltar kao menza ili stol za blagovanje; Predmeti svete mise; Svetohranište; Znak križa i poklona; Liturgijska odjeća – paramenti; Liturgijske boje; Liturgijski kalendar.
3. Biblijski zemljopis: Globus; Zemlja Izrael; Jeruzalem.
4. Proroštva: Proroštva o svjetlu; Proroštva o imenima Djeteta.
5. Evanđelja Isusova djetinjstva: Navještenje; Pohod Elizabeti; Rođenje i poklon pastira; Poklon mudraca; Prikazanje u Hramu; Bijeg u Egipat.
6. Prisposobe: Dobri Pastir; Pronađena ovca.

7. Prispodobе о Kraljevstvu Božjemu: Gorušičino zrno; Kvasac; Pšenično zrno; Dragocjeni biser; Zakopano blago.
8. Biblija.
9. Krštenje: Svjetlo i krsna haljina; Voda i riječ; Ulja; Geste – mali i veliki križ; Geste – polaganje ruku.
10. Uskrs: Otajstvo smrti i uskrsnuća; Posljednja večera; Isusov grob – uskrsnuće; Liturgija svjetla.
11. Blagdan Duha Svetoga: Pedesetnica.
12. Molitva: Ps 23
13. Uvod u Montessori pedagogiju: Temeljna načela; Vježbe svakodnevnog života: Vježba tišine; Hodanje; Hodanje po crti; Nošenje stolca; Nošenje, odmotavanje i zamotavanje tepiha; Presipavanje, prelijevanje; Aranžiranje cvijeća; Poliranje materijala“ (Mustać, 2020, str. 13 - 14.)

3.1. Elementi Kateheze dobrog Pastira

Kateheza dobrog Pastira odvija se u atriju. Ovaj prostor dobio je naziv prema predvorju crkve, mjestu gdje je Crkva nekada pripremala svoje katekumene. Atrij se sastoji od prikladno pripremljenih kutića s didaktičkim materijalima. U kutiću za sv. Misu nalaze se kaleži, patene, svijeće, križ i ostale predmete koji se u crkvi mogu pronaći na oltaru. Na taj način liturgijski prostor postaje blizak djeci te djeca lakše razumiju samu liturgiju. Djeca pronađu u otajstvo liturgije preko pripreme kaleža, pretvorbe, prikazanja i geste mira. Ove geste pokazuju djeci da je euharistija Božji dar nama ljudima. Molitveni kutić uređuje se prigodno, na način da boje pokazuju koje je razdoblje u crkvenoj liturgijskoj godini. Tamo djeca mole, pjevaju te na osobit način obilježavaju svečanosti pojedinog liturgijskog vremena. (Đuzel, 2006)

Isus je ljudima govorio u prisposodobama. Prisposodobe su kratke priče u kojima Isus slikama iz svakodnevnog života predstavlja Kraljevstvo Božje. U Katehezi dobrog Pastira koriste se neke odabrane prisposodobe koje služe kao ključ za otvaranje misterija Kraljevstva Božjega i potiču djetetovo čuđenje i divljenje. Stoga se u atriju nalazi kutić za prisposodobe. Krštenje je temeljni sakrament Crkve. Po njem postajemo djeca Božja, članovi Crkve i briše nam se istočni grijeh. U kutiću za krštenje djeca kroz simbole sakramenta krštenja ulaze u Kristovo vazmeno otajstvo. Svijeća simbolizira Kristovo svjetlo koje rasvjetljuje tamu grijeha. Sveta voda simbolizira pranje grijeha, a bijela haljinica simbolizira čistoću ponovnog rođenja. O Isusu se govori sustavno. Govori se o događajima iz Isusova djetinjstva, mladosti pa sve do njegove smrti i uskrsnuća. To se zbiva u kutiću za dioramu, tj, događaje iz Isusova djetinjstva. Polazi se od Navještenja Gospodinova, zatim se govori o Isusovu rođenju, bijegu u Egipat, njegovu propovijedanju u Jeruzalemu, a vrhunac je govor o Isusovoj mucij, smrti i uskrsnuću. (Đuzel, 2006)

Isus je stvarna povijesna osoba. Hodao je ovom zemljom, a u Bibliji se spominju i mjesta u kojima je živio i naučavao. Stoga se u atriju nalazi kutić za zemljopis u kojem se Isusa smješta u vrijeme i prostor, a Izrael se prikazuje kao zemlja preko koje je Bog ostvario spasenje svega stvorenoga. S obzirom da sam program nosi naziv Kateheza dobrog Pastira, u središtu atrija se nalazi okrugli stol s didaktičkim materijalima koji prikazuju prisposobu o dobrom Pastiru, a taj Pastir je sam Krist. (Đuzel, 2006)

Središnje mjesto atrija je okrugli stol s didaktičkim materijalima koji prikazuju prisposobu o Dobrom Pastiru. (Mustać, 2020)

Đuzel (2006) navodi kako „didaktička sredstva imaju obilježje Montessori materijala. Dakle, idu za tim da budu pomoć djetetu kako bi postalo neovisno o kateheti – odgojitelju u vjeri. Nisu pomoć za učenje, nego pomoć za vjerski život. Omogućuju mu da se samo zaustavi nad onim što mu je kateheta – odgojitelj u vjeri posredovao, to jest da 'pounutrašnji' ono što mu je bilo navješteno. Potiču ga na osobnu aktivnost koja može postati meditacija i kontemplacija.“ Materijali su jednostavni, konkretni predmeti usko povezani s Biblijom i liturgijom. Uvijek su dostupni kao bi ih djeca mogla uzimati kada i koliko žele. Zadaća je odgojitelja da pripremi okruženje, pomogne da dijete uspostavi kontakt sa stvarima u prostoru, pokazuje kako se materijali koriste te koje je njihovo značenje. Kateheta ne smije djeci nametati svoje vjerske stavove, već treba biti po strani i pustiti djecu da imaju neometan unutarnji razgovor s Učiteljem. (Đuzel, 2006)

Kateheza dobrog Pastira temelji se na navještanju Božje riječi. Ljubav je riječ koja na najbolji način opisuje Boga. Stoga se u Katehezi dobrog Pastira na pridaje toliko značaja prepričavanju povijesno-spasenjskih događaja, već navještanju ljubavi Božje za nas. Znanstvena istraživanja pokazala su da je ljubav djeci potrebna za život jednako kao i hrana. U susretu s Bogom koji je ljubav, dijete pronalazi duhovnu hranu. Dijete uspostavlja osoban odnos s Bogom te utažuje glad za nadnaravnim. Zadovoljenjem te gladi, zadovoljavaju se osnovne potrebe djeteta. (Đuzel, 2006)

Zaključak

U Montessori pedagogiji duhovnost je navedena kao jedna od pet temeljnih ljudskih tendencija: uz ostale četiri (rad, istraživanje, grupno ponašanje i matematički um) i međusobno je povezana s njima. Duhovnost se shvaća kao jedan od univerzalnih pokretača koji oblikuju naše zajedničko ljudsko iskustvo.

Koncept Montessori pedagogije nudi djeci priliku da sami otkrivaju svijet oko sebe. Djeca najbolje uče kada sama dolaze do nekih zaključaka. Važno je da se djeci pripremi okolina koja će ih poticati na rad. Također, važno je da su slobodna u radu, s naglaskom da pritom brinu o dobrobiti sebe i drugih. Kada su djeca slobodna birati što će radi, ona upadaju u stanje potpune zaokupljenosti time što rade. Tada nastaje tišina u skupini jer je svako dijete zaokupljeno svojom vježbom. No, u Montessori vrtiću postoje i vježbe tišine i meditacije koje kod djece razvijaju koncentraciju. Odgojitelj ne vodi svaki djetetov korak, već pripremi dijete za rad i dalje ga pušta da samo radi i uči na svojim greškama.

Postoje brojne Montessori ustanove, a neke od njih organiziraju i vjerski odgoj za djecu. Kateheza dobrog Pastira temelji se na konceptu Montessori pedagogije, s naglaskom na Isusa koji nam pokazuje Očevu ljubav. Kateheza se odvija u atriju, to je posebno mjesto u kojem se nalaze materijali potrebni za provođenje Kateheze dobrog Pastira. Ona slijedi liturgijsku godinu kako bi bila bliža vjerskom životu djeteta, u skladu s blagdanima koje u to vrijeme dijete slavi. U središtu atrija su figurice s elementima iz prispodobe o Dobrom pastiru.

Kateheza dobrog Pastira primjer je uspješnog spoja obrazovanja o vjeri i Montessori pedagogije i usredotočuje se na poticanje izravnog iskustva, djetetovo aktivno sudjelovanje u izražavanju vjere kroz rituale i kontemplaciju. Montessori obrazovanje omogućuje djeci da uživaju u svim dimenzijama djetinjstva, pa tako i otkrivanju duhovnosti i vjere.

Literatura

1. Alberich, E. (2001), Religiozni odgoj danas: načela i terminologija. *Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih*, 4 (23), 321 – 338. na: <https://hrcak.srce.hr/113916> . Pristupljeno 1. 8. 2023.
2. (2015). *Biblija*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
3. Colomb (1991). *Kateheza životnih dobi*. Zagreb: Katehetski salezijanski centar.
4. Đuzel, J. (2006). Religiozni odgoj djece predškolske dobi prema načelima Montessori pedagogije. *Dijete i društvo. Časopis za promicanje prava djeteta*, 2 (8), 567 – 573.
5. Hobljaj, A. (2006a). Vjerski odgoj pridonosi cjelovitu razvoju djetetove osobnosti. *Dijete i društvo. Časopis za promicanje prava djeteta*, 2 (8), 505 – 511.
6. Hobljaj, A. (2006b), *Teološko-katehetska ishodišta vjerskog odgoja u ranom djetinjstvu*, Zagreb: Glas Koncila
7. Hrvatska biskupska konferencija (2015). *Program katoličkoga vjerskog odgoja djece rane i predškolske dobi*. na: https://nku.hbk.hr/wp-content/uploads/2019/06/katolicki_program_ranog_i_predskolskog_-odgoja.pdf . Pristupljeno 5. 7. 2023.
8. Jurić, K. s. A. (2023). *Vjerski odgoj djece predškolske dobi u Hrvatskoj*. Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Kršćanska sadašnjost.
9. Lillard, A. (2013). *Playful Learning and Montessori Education. The NAMTA Journal*. 2(38), 137 – 174. Na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1077161.pdf> Pristupljeno: 17. 8. 2023.
10. Montessori, M. (1912). *The Montessori Method: Scientific Pedagogy as Applied to Child Education in "The Children's Houses" with Additions and Revisions by the Author*. New York: Frederick A. Stokes Company . Na: <https://www.gutenberg.org/files/39863/39863-h/39863-h.htm> . Pristupljeno: 10. 8. 2023.
11. Montessori, M. (1938). *Dijete – tajna djetinjstva*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
12. Montessori, M. (1950). *Otkriće djeteta*. Zagreb: Salesiana
13. Mustać, K. (2020). *Kateheza predškolske dobi prema Montessori pedagogiji. Završni rad*. Na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/kbfst:58/datastream/PDF/view> . Pristupljeno 30. 6. 2023.

14. Pažin, I. (2012). Vjerski odgoj djece predškolske dobi. *Vjesnik Đakovačko – osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije: časopis za pastoralnu orijentaciju*. 10-11(CXXXX), 755 – 758.
15. Philipps, S. (1999). *Montessori priprema za život. Odgoj neovisnosti i odgovornosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
16. Rajić, V. (2020). *Montessori pedagogija – neautorizirana skripta*. Učiteljski fakultet u Zagrebu., 2020., na: <https://moodle.srce.hr/2020-2021/course/view.php?id=95202> . Pristupljeno 4. 7. 2023.
17. Razum, R. (2007). Odgojno djelovanje suvremene škole: izazovi i mogućnosti za religiozni odgoj. *Bogoslovska smotra*. 4(77), 857 – 880., na: <https://hrcak.srce.hr/22539> . Pristupljeno 2. 8. 2023.
18. Scottie, M. *Maria Montessori*. Na: <https://www.biola.edu/talbot/ce20/database/maria-montessori#contributions> . Pristupljeno 10. 8. 2023.
19. Seitz, M. i Hallwachs, U. (1997). *Montessori ili Waldorf?: knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*. Zagreb: Educa.
20. Šimunović, J. (2012). Predškolska katehetska skupina u župnoj zajednici. *Vjesnik Đakovačko – osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije: časopis za pastoralnu orijentaciju*. 10-11(CXXXX), 759 – 770.
21. Šindić, A. i sur. (2020). Methodical Approach in Catholic Religious Education in Kindergartens in Bosnia and Herzegovina. *Nova prisutnost*. 1(18), 87 99., na: <https://hrcak.srce.hr/file/342894> . Pristupljeno: 7. 8. 2020.

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(Marija Merkaš)